

OCENE – ZAPISKI – POROČILA – GRADIVO

TIPOLOGIJA RIGLERJEVEGA JEZIKOSLOVNEGA DELA

(Ob postumno izdanem izboru njegovih razprav*)

I

O Jakobu Riglerju (1929–1985) sem po njegovi smrti pisal že trikrat: za Naše razglede¹, v Slavistični reviji², in še za Književne liste Dela³ prav ob tem izboru njegovih del; hkrati še tudi o Logarju ob njuni Karti slovenskih narečij⁴, ter ob knjigi Slovenska krajevna imena (trikrat)⁵, ki ji je bil soavtor. Tudi njegovo delo pa so zadevale moje kritike in razmišljanja ob Slovarju slovenskega knjižnega jezika I (1970)⁶. Njegovega narečjeslovnega dela sem se dotikal tudi v svojem razpravljanju o slovenskem narečjeslovju⁷, obravnavan pa je bil od mene Rigler tudi v mojih panoramskih pogledih na slovensko jezikoslovje po 2. svet. vojni.⁸

Veliko sva tudi sicer sodelovala: v pripravah za SSKJ I, pri Slavistični reviji, kjer je bil dolga leta sourednik za jezikoslovje, pri Načrtu pravil za novi slovenski pravopis (nekako izločen pa sem bil iz uredniške ekipe za slovenska krajevna imena, po njegovi izjavi zaradi zemljepisca v njej, katerega delo sem bil svoj čas kritično označil v zvezi s podatki za Mostec v Slovenskih krajevnih imenih⁹). Sorazmerno veliko sva tudi sicer prijateljevala in drugovala: od važne pomoči mojemu delu naj omenim prijaznost, s katero mi je na SAZU pomagal snemati gradivo na magnetofonski trak za moje razprave o tonemskosti^{9a}; bil je pri

*Jakob Rigler, Razprave o slovenskem jeziku, Izbral in uredil Franc Jakopin, Slovenska matica, Ljubljana, 1986, 240 str. Ta moj sestavek je besedilna podstava mojega predavanja v Lingvističnem krožku na FF v Ljubljani l. 1989.

¹ Jakob Rigler, In memoriam, NRazgl 1985, 9. 8., str. 454 (ponatis v moji knjigi Portreti, razglede, presoje /dalje PRP/, Založba Obzorja, Maribor, 1987, str. 189–191).

² Delo Jakoba Riglerja, SR 33 (1985), 419–442; ponatis v PRP, 192–214.

³ Da bi le njegovo delo našlo čim več posnemovalcev, Delo, Književni listi (21. 5. 1987), str. 4.

⁴ Karta slovenskih narečij, 7D 1986, 6. 3., str. 40.

⁵ Slovenska krajevna imena, 7D 1986, 13. 2., str. 40; Predlogi za izražanje mesta, 7D 1986, 20. 2., str. 40; In še enkrat o slovenskih krajevnih imenih, 7D 1986, 27. 2., str. 40.

⁶ Pravopis, pravorečje in oblikoslovje v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, SR 19 (1971), 55–75, 222–229; sem gredo še moji sestavki kot Samostalniška beseda, Linguistica 1972, 301–314 (izšlo 1974); Besednovrstna vprašanja slovenskega knjižnega jezika, JiS 20 (1974/75), 33–39 (referat na zborovanju slavistov sept. 1974 v Ljubljani); Slovenske zaimenske besede, JiS 20 (1974/75), 117–119; Esej o slovenskih besednih vrstah, JiS 20 (1974/75), 295–305 (objavljeno tudi v: Referati od X zasedanje na meѓunarodnata komisija za izuĉavanje na gramatiĉka struktura na slovenskite jazici, Makedonska akademija na naukite i umetnostite, Skopje, 1979, 41–51; ponatis v: Nova slovenska skladnja, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1982, 321–334).

⁷ Prim. že Die slovenische Dialektforschung, ZslPh 30 (1962), št. 2, 383–413; poslovenjeno in razširjeno od prav zadnjega ĉasa v PRP, 1987, 217–256, naslov: Slovensko nareĉjeslovje (ne eno ne drugo ni postalo bibliografsko zaznamovano v Enciklopediji Slovenije II pod geslom Dialektologija).

⁸ Povojno raziskovanje slovenskega knjižnega jezika in njegove naloge, JiS 7 (1961/62), 161–170 (ponatis v PRP, 1987, 297–314); Sodobno slavistiĉno jezikoslovje v Sloveniji, SR 19 (1971), 13–30 (ponatis v PRP, 1987, 313–326, naslovljeno Slavistiĉno jezikoslovje 60. let). Naj omenim še en tak moj (ĉal le ustni na podlagi rokopisa) referat na 9. kongresu Zveze slavistiĉnih društev Jugoslavije: Slovensko slavistiĉno jezikoslovje zadnjega desetletja (prim. Povzetki za IX. kongres Zveze slavistiĉnih društev Jugoslavije, Bled 1979, 17.–21. oktober, 128–129 (uredil J. Toporišĉiĉ)).

⁹ Tu me sprva niso hoteli niti za zapisovalca krajevnih imen za brežiško obĉino, ko pa ni šlo drugaĉe, sem bil to vendar dober tudi jaz. Prim. Jezikovne in nejezikovne napake, NRazgl 1979, 9. 11., str. 621.

^{9a} Tudi sam mi je bil za govorca: njegov izgovor tonemov sem obdelal v SR 37 (1989), 61–96: Slovenska knjižna tonemskost Jakoba Riglerja.

tem tudi eden izmed identifikatorjev na magnetofonski trak zapisanih tonemov (ob T. Logarju, govorcu in meni kot raziskovalcu); važne so njegove recenzije mojega Slovenskega knjižnega jezika 2–4 (1966, 1967, 1970), pa to, da se je na koncu vendarle odločil, da je za Slovenski biografski leksikon napisal oznako mojega dela,¹⁰ za kar sem se mu kolikor toliko oddolžil predvsem šele po smrti s svojim pisanjem o njegovem delu, s tiskanjem njegovih neobjavljenih del, s pripravo zbornika v njegov spomin.^{10a} Tako rekoč do bratskega spora je prišlo med nama le ob moji začetni oceni SSKJ I, ki je po njegovem hitrem odgovoru¹¹ na prva dva moja sestavka zaradi tona, ki ga je bil pri tem ubral, nisem nadaljeval, meneč, da je bolje, da se nekatera neskladja med najinimi nazori o tem in onem v normi slovenskega knjižnega jezika rešijo na kak drug način, tj. ravno z razpravljanjem o stvareh v SSKJ, za katere ni bil tako neposredno razvidno pristojen in torej s pisanjem o njih prizadet.¹² Pri moji Slovenski slovnici 1976 je dal nekaj pripomb le k tonemskemu naglaševanju (ki je v tem delu zelo tesno sledilo njegovim določitvam v SSKJ).

II

Sedaj pa kritični pregled njegove postumno izdane knjige, njegove tretje in doslej zadnje¹³. Ta moj prikaz Riglerjevega dela je toliko omejen, kolikor v Razpravah urednik ni ponatisnil nobene Riglerjeve kritike ali polemike.¹⁴ Urednik je namreč izbral dela s (po mojem) štirih stvarinskih področij, ki so: (1) zgodovina knjižnega jezika (16. stoletje + jezik štajerskih piscev starejših obdobj)¹⁵, (2) narečja¹⁶, (3) zgodovinska slovnica¹⁷ in (4) glasoslovje slovenskega knjižnega jezika.¹⁸

(1) Razprave o zgodovini slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja (enote 1–4)¹⁹ so dejansko deli Riglerjeve knjige iz l. 1968²⁰, sicer pa iz let 1965–1968. Kakor znano, je Rigler tu podal svojo tezo o ljubljansčini kot osnovi slovenskega knjižnega jezika 16. stol. (s primesmi iz raščiškega govora pri Trubarju), z dokaj dobro vzdrževano normo v času od 1550 do 1574 (dejansko je Trubarjeva zadnja knjiga pred l. 1574 izšla 1567), po l. 1574 pa skoraj s prevlado raščiških značilnosti. V grobem je ta Riglerjeva teza obrnjeno dotlejšnje mnenje, da je osnova Trubarjevega jezika raščiščina, vendar s primesmi ljubljansčine. Do svoje teze je Rigler prišel na podlagi analize odrazov za dolgi jat, ki bi bil načeloma *e* (razen v izglasnem in od tam paradigmatično prenesenih drugih položajih + položaj pred sičnikom + različno pisane homonimne dvojnice, kjer je odraz bil *ej*). Vštričnik (kakor bi rekel Škrabec) tega jatovskega odraza pa mu je bil dosledno *u*, torej je v tem stanju razvidna

¹⁰ Toporišič Jože, SBL, 12. zv., Ljubljana, 1980, 143–146.

^{10a} Riglerjev zbornik, Ob šestdesetletnici rojstva, SR 37 (1989), 383 str.

¹¹ H kritikam pravopisa, pravorečja in oblikoslovja v SSKJ, SR 19 (1971), 433–462, 20 (1972), 244–251. Glede moje ocene SSKJ gl. v opombo 6, prva navedena enota.

¹² Tu bi lahko omenil še svoje Kratko oblikoslovje slovenskega knjižnega jezika, Seminar slovenskega jezika, literature in kulture, Informativni zbornik, 1974, 29–54; že omenjena Besednovrstna vprašanja slovenskega knjižnega jezika (JiS 1974/75) ali Slovenske zaimenske besede, JiS 20 (1974/75), 117–119, poleg Eseja o slovenskih besednih vrstah, prim. opombo 6. Prim. še rešitve v NPNSP 1981.

¹³ Njegovo besedilo na str. 17–234.

¹⁴ O tem sem pisal že v oceni izbora, prim. op. 3.

¹⁵ Enote 1–5.

¹⁶ Enote 6–9.

¹⁷ Enote 10–12.

¹⁸ Enoti 13 in 14.

¹⁹ O jeziku slovenskih reformatorjev, Osnove Trubarjevega jezika, Register v Dalmatinovi Bibliji, The Origins of the Slovene Literary Language.

²⁰ Začetki slovenskega knjižnega jezika, 1968, 277 str.

dolenjščina Ljubljane (o tem je govoril že Kopitar²¹). Glede tega Rigler: »Pisati je hotel v ljubljansčini in vanjo vnesti elemente svojega narečja le toliko, da bi jo obogatil.«²² Po Riglerju naj bi bil Trubar v svojem jeziku ne mešal ničesar, v nasprotju s Kreljem (tega Rigler prikazuje dovolj nenaklonjeno in praktično povsem razbito, z negativnim sobesedilom celo pri stvareh, ki so pri Krelju nedvomen pozitivum). O tem gl. deloma že v moji razpravi Delo Jakoba Riglerja, glede pisave pa v članku in razpravi, napisanih že po izidu teh Riglerjevih del²³; v drugi razpravi je pomembno tudi navajanje dotlejšnjih ugotovitev o obravnavanih zadevah (kar je pri Riglerju dokaj zanemarjeno).

Na splošno za to stvarino pri Riglerju lahko rečemo, da je tu obravnavano predvsem oblikoglasje in oblikopisje (s simpatijami je od njega prikazan tudi Dalmatin²⁴), preko tega okvira gre praktično le tu bolj (pri Krelju, Hrenu) tam manj (npr. pri Trubarju) podrobno obravnavanje prevzetih besed in še razpravljanje o narečni podstavi našega knjižnega jezika v 16. stol. Pravega prikaza jezikovnih ravnin (razen do precejšnje mere pisavne) pri Riglerju ni.

Toliko bolj zanimivo je njegovo razpravljanje Jezikovnokulturna orientacija Štajercev v starejših obdobjih²⁵, pač dopolnjeno njegovo delo še iz študentskih let, a z nemško pisanim povzetkom.²⁶ Lepo je prikazano omahovanje slovenjegoriških priscev med kajkavskim varaždinskim in slovenskim (celjskim, kranjskim) knjižnim jezikom še v 18. stoletju, ko končno prevlada slovenščina. Dragocena je v tej razpravi tudi podčrtno navedena literatura, čeprav bi si zanj želeli, da bi bila bolj določna (npr. naslovi sestavkov, ne le mesto njihovega natisa in avtorstvo seveda).

(2) Drugi stvarinski krog tu objavljenih Riglerjevih razprav zadeva narečjeslovje in narečja.²⁷ Razprava o klasificiranju slovenskih narečij spada v krog Riglerjevega prizadevanja za izdajo narečnega zemljevida Slovenije²⁸; to naj bi bila nekaka podstava za novo klasifikacijo, verjetno v obširnejšem besedilu, ki naj bi bilo spremni del narečnega zemljevida (to besedilo je izostalo in tako nimamo priročne utemeljitve novosti na našem novem narečnem zemljevidu). – Prva Riglerjeva narečjeslovna razprava ukinja Ramovševo brkinsko narečje in ga priključuje notranjščini (jugovzhodni), tu je podana tudi južna meja notranjskega koridorja do Trsta (severno je že pred tem podal Logar, ki je prav tako že pred Riglerjem poročal SAZU-ju o dolenjskih odrazih za jat v brkinskem narečju).

Narečjeslovec je bil Rigler zelo dober, posebno zaslužen je zaradi razlag obravnavanih

²¹ Kopitarja o dolenjski podstavi govora Ljubljane citira tudi Petretov članek v JiS 11 (1966), 76–78: Trubar in mestni govor.

²² N. m., 46. Tu bi pripomnil, da je težko misliti na obogatitev ljubljansčine pri stvareh, ki jih kot Trubarjeve posebnosti navajata Breznik v (pri Riglerju necitirani) razpravi Literarna tradicija v 'Evangelijih in listih', DS 1917 (ponatis v od mene pripravljenih njegovih Jezikoslovnih razpravah, 1982, 31–32, opomba 15), kakor Rigler sam v Začetkih (prim. poglavje Posameznosti v Trubarjevem jeziku, n. m. 92–98, zlasti pa Jezik Enih duhovnih peisni, p. t., 111–116, ter še pri Dalmatinu: Odmiki od Trubarjevih dialektizmov in uvanje lastnih (143–150)). Nekaj posebnosti Trubarjevega jezika kaže tudi Riglerjeva opomba 1 na str. 10 v delu knjige z naslovom Trubarjev jezik.

²³ O Trubarjevi pisavi, pravorečju in pravopisu, JiS 29 (1983/84), 226–232 (Popravek, p. t., 319); Bohoričica 16. stoletja, 16. stoletje v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, Obdobja 6 (1986), 271–305.

²⁴ Pri tem ne opozarja na že Breznikovo primerjavo razlik med Trubarjem in Dalmatinom.

²⁵ Svet med Muro in Dravo, Maribor, 1968, 661–681.

²⁶ Die sprachlich-kulturelle Orientierung der steirischen Slowenen in der Vergangenheit, RSJ, str. 93–94 (s pravilno, z vezajem pisano prvo sestavino naslova).

²⁷ O zgodovini klasificiranja slovenskih dialektov; O suponanem slovenskem brkinskem dialektu; Smeri glasovnega razvoja v panonskih govorih; O slovensko-kajkavskih jezikovnih razmerjih (95–138).

²⁸ Izdala sta ga končno Logar in Rigler (Karta slovenskih narečij, 1983).

pojavnost (torej je v tem pogledu pravi nadaljevalec Škrabčevih pogledov na narečjeslovje).^{28a} – Kakor Škrabec za Oblaka je tudi Rigler podal ribniško narečje²⁹. Metodološko je njegovo narečjeslovno delo na meji med izročilom prve polovice 20. stoletja in strukturalizmom. Poleg Južnonotranjskih govorov³⁰ je še nekaj sestavkov s tega področja, zlasti v Fonoloških opisih³¹, kjer je po od drugod danem metodološkem vzorcu podal ustrezne značilnosti govorov Cerkna, Luč, Hrušice, Ribnice, Spodnje Ložnice, Vidma ob Ščavnici in Breznice pri Št. Jakobu v Rožu. (Pomagal je tudi pri nekaterih drugih podajah slovenskih točk v teh fonoloških opisih, vendar ne pri Logarju ali meni.)

Glede na dognanost in prodorno razlagalno moč narečjeslovnih razpravljanj ima Rigler komaj kaj dejanskih nadaljevalcev svojega dela. – Nekako sem se uvršča še njegovo razpravljanje o slovenskih zlasti glasoslovnih dejstvih v krogu slovanskih jezikov. V naši knjigi ta njegov interes kaže le razprava O slovensko-kajkavskih jezikovnih razmerjih.³² (V knjigi žal ni zastopano njegovo razpravljanje o akanju v slovenščini in slovanščini sploh.³³) To pisanje se nam nekako samo od sebe veže z ustreznim poglavjem v Ramovševi Kratki zgodovini slovenskega jezika.³⁴ Ramovš je, kot znano, zagovarjal razvoj kajkavščine kot dela razvoja jezika, ki ga v njegovem nasledniku imenujemo slovenščina (nekako: alpsko-panonska praslovonskonarečna skupnost). Junković³⁵ pa je zagovarjal čisto drugačen, od slovenščine različen razvoj kajkavščine od praktično vsega začetka, torej v okviru tiste jezikovne skupnosti, ki jo danes imenujemo srbohrvaško, le s to posebnostjo, da bi se tako, in ne v smislu slovenščine, razvijalo še precejšnje področje slovenskega jezika (zlasti Prekmurje, Slovenske gorice, pa še del štajerskih narečij). Značilna je oznaka tega Junkovičevega početja že v 2. Riglerjevem odstavku (437–438): »Knjiga je pisana z določeno tendenco. Verjetno je bila teorija postavljena najprej, razni podatki pa so potem interpretirani glede na teorijo. Prvi vtis je, da se Junković giblje s svojo teorijo in svojimi razlagami med jezikovnimi fakti dokaj lahkotno, vendar mu, zlasti še ko pride na slovenska tla, pri razlagah skoraj vedno spodrsne. Slovensko jezikoslovje ni tako provincialno zaostalo, da bi mogel kdo kar stresati nove razlage, podprte z enim ali dvema slučajno pobranima primeroma iz Ramovševih Dialektov, pa naj se še tako sklicuje na moderne metode. Relacije v sistemih, ki so jih postavili zlasti Škrabec, Ramovš in za njim še kdo, so dobro preiščljene, in treba je imeti precej gradiva ter dobro poznati slovenske dialekte, če jih hočemo popravljati. Tudi diahrono raziskovanje jezika in sistemski pogled nazaj v slovenistiki že lep čas nista neznana.« (Zelo lepo mesto Riglerjeve oznake svojega lastnega prispevka k pojmovanju razvoja slovenskega jezika v njegovih narečjih in kot celote.)

Rigler je v tej razpravi pokazal, da odrazi za *e* in *ę* sovpadajo tudi »v mnogih slovenskih narečjih«, seveda pa je zmotna tudi druga Junkovičeva teorija (na katero opira svojo tezo o panonski jezikovni skupnosti v smislu kajkavščine), namreč o neskrjanosti akuta

^{28a} Prim. Škrabčeve opombe k Oblakovemu narečjeslovju v op. 29. Cv. 18 (1900), št. 2, str. b–c.

²⁹ O Škrabčevi oznaki ribniščine je brati v njegovem Cvetju, npr. 15 (1986), 3. zv., str. b., in 18 (1900.), št. 2, str. b–c. Riglerjeva je iz študentskih let, izšla pa je postumno v moji skrb: Karakteristika glasovja v govoru Ribnice na Dolenjskem, SR 34 (1986), 341–361; obširni povzetek (361–363) mu je v angleščini sestavil V. Gjurin.

³⁰ Podnaslov Akcent in glasoslovje govorov med Snežnikom in Slavnikom, 1963, 236 str. (prvotno disertacijska naloga).

³¹ Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora, obuhvaćenih Opšteslovenskih atlasom, 1981.

³² Str. 129–138. Sam (n. m. 138) k temu navaja od svojih del še Pregled..., SR 14 (1963), 25–78, Smeri..., 1973, 113–128, in Junkovičeva kajkavska teorija in slovenščina, SR 24 (1976), 437–465.

³³ Bibl. enote 14 (1964), 20 (1966), 35 (1969).

³⁴ I, 1936: Položaj slovenščine v krogu slovanskih jezikov, 68–95; prvotno Über die Stellung des Slovenischen im Kreise der slavischen Sprachen, Mélanges /.../ Mikkola, Helsinki, 1931, 218–238.

³⁵ Jezik Antuna Vramca i podrijetlo kajkavskog dijalekta, Zagreb, 1972, 363. knjiga Rada, JAZU.

v slovenščini. Prav tako prepričljivo Rigler zavrača Junkovićevo ločevanje prekmurskega naglasnega pomika (*kòlo* > *kolò*) od tega pomika v drugih slovenskih narečjih, ter Junkovićevo misel, da je prleško narečje sploh kajkavsko. Rigler je zavrgel tudi Junkovićevo mnenje, da je kajkavsko narečje bližje štokavskim kakor slovenščini, zavrnil pa tudi Junkovićevo zmanjševanje pomena prehoda *d'* v *j*, in tudi na določenih predelih v Sloveniji prehod *zd'* v *ždž* (ne samo v prekmurščini); prav tako je zavrnilo tudi Junkovićevo razlikovanje slovenščine in kajkavščine na podlagi odrazov za *o*. Tu je Rigler zelo uspešno reševal objektivno, znanstveno resnico pred nacionalističnim predsodkom nasproti temu, kar je slovensko. Na hrvaške jezikoslovce to Riglerjevo razpravljanje ni imelo praktično nobenega vpliva, kakor se ni težko prepričati.³⁶

(3) Tretja vrsta Riglerjevih razprav v tej knjigi zadeva zgodovinski razvoj slovenskega jezika, zlasti njegovih samoglasnikov.³⁷

Tu je suvereno uporabljena strukturalistična metoda ob obravnavi zelo zapletenih raznočasijskih pojavov tako rekoč v celoti slovenskih narečij. Tukaj se je Riglerjevo jezikoslovje povzpelo v svoj najvišji vrh, svetovno pomemben morda ne le za slovenistiko v okviru slavistike. V vsem seveda ni mogel imeti prav,³⁸ ali da bi bil vseobsežen,³⁹ saj tu v obravnavo ni zajemal še slovenskih (po izvoru) kajkavskih govorov na Hrvaškem. Prevelika je tudi teža, ki se daje razlikam v razvoju slovenskega in kajkavskega vokalizma, ko pa ta spričo mnogih vezi na drugih jezikovnih ravneh ne more biti razločevalna v smislu dvojnosti jezikov, temveč le razlik med dvema sosednjima ploskvama pravotno identične jezikovne podlage.

Tej skupini razprav bi bilo zelo primerno poleg razprave o jatu pridružiti vsaj še razpravo o razvoju dolgega *u*.⁴⁰ Tu bi pripomnil, da je Trubar v 16. stoletju v svojem govoru namesto *ü*-ja morda imel odraz *iu* (dvoglasniški).

(4) V zadnjo stvarinsko skupino Riglerjeve postumne knjige gre, kar je pisal o slovenskem knjižnem jeziku, v naši knjigi dva sestavka: K našemu prvorečju (dejansko govori samo o naglasu) in Problematika naglaševanja v slovenskem knjižnem jeziku.⁴¹ Prvi sestavek se ozira predvsem na določitve v SP 1950, drugi na rešitve v pripravljajočem se tedaj SSKJ (nekaki vzporedniki k temu so moji prispevki o Slovenski slovnici 1956, Slovenskem pravopisu 1962 in k pripravljajočemu se Slovarju slovenskega knjižnega jezika⁴²).

³⁶ D. Brozović, *Suvremeni slovenski standardni jezik – kompleksni lingvistički fenomen*, Obdobja 8 (1988), 245–260. Prim. moj odgovor na ta Brozovićev sestavek v SR (1988), 437–449, konkretno 437–439, Jezikoslovje s simpozija Obdobja 8.

³⁷ Tu gre za naslednje razprave: Pregled osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu; Pripombe k Pregledu */.../*; Razvoj *ě* v slovenščini (n.d. 139–219). Škoda je, da te (kakor sicer tudi – razen ene – vse druge razprave) tu niso opremljene tudi z Riglerjevimi povzetki.

³⁸ Npr. v zavračanju moje misli, da bi bil odraz polglasnika v moščanskem narečju odvisen od glasovnega okolja (*màša, dàn – fiékem, péhnem*). Prim. pri meni: Vokalizem moščanskega govora */.../*, Dolenjski zbornik, Novo mesto, 1961, 203–222 (ponatisnjeno v GNPSN, 1978, 141–163); prim še Scando-Slavica 6 (1962), 239–254. Mojo misel sprejema Marc L. Greenberg, *Jer Vocalization in Slovene, Serbo-Croatian and Slovak*, Obdobja 10 (1989), 215–228.

³⁹ Prim. W. Vermeer, *Raising of *e* and Loss of the Nasal Feature in Slovene*, ZFL 25/1 (1982), 97–120.

⁴⁰ Notranjski nepoudarjeni *y* in razvoj *u*-ja v slovenščini, SR 11 (1958), 206–218.

⁴¹ Prim. JiS 2 (1956/57), 305–308; drugo JiS 13 (1968), 192–199.

⁴² Glede prvega prim. moje Sistemske preмене soglasnikov v knjižnem govoru, JiS 3 (1957/58), 70–76; Glagolski naglasni tipi našega knjižnega jezika p.t., 306–317; Še o naglasu nedoločnih oblik, JiS 4 (1958/59), 48–50; Naglas v namenilniku, p. t., 81–83; in vsaj še Alternativni soglasniški sklopi

Rigler v svojem tu obravnavanem drugem prispevku ne omenja nič mojega zgoraj navedenega; glavna teza tega njegovega pisanja je na naglasoslovju slovenskega knjižnega jezika. Tako je že v prvem ugovarjal nepremičnemu naglasu v 2. ž. sklanjatvi (*zŕbel -i*) v SP 1950 in SS 1956, zlasti pa mu tudi upravičeno ni bilo prav, da SP »ne loči boljših in slabših poudarkov« (221). Za primer (222): »/B/i bilo treba v lepi slovenščini naglaševati *mladó*, a tudi *mládo* ni posebno slabo, ter *stáro*, a da *staró* ni lepo, pa čeprav je dal svoj blagoslov SP.« Bil je tudi za varianti »*vôde* in *vodé*«, »saj je v pogovornem jeziku *vôde* celo običajno«, in če »*bráne* in *brané*«, potem tudi *tožbé* ne samo *tôžbe*. In še o čem takem: naglas v zvezi s predlogi, pa naglas pri tipu *pomoč*, ter o naglasu glagolov tipa *kupiti*, *pisati*, končno še o naglasu v tipu *kolesar*. Zanimivo je npr. še naslednje mesto (225): »Pri tem se bo treba ozirati na zgodovinsko upravičenost, bolj upoštevati take analogije, ki so v skladu s splošno razvojno usmerjenostjo slovenščine, kot pa take, ki so nastale po naključju, predvsem pa se bo treba opirati na živi narečni govor.« Iz knjižnega jezika mora biti »izločeno vse, kar je preveč narečnega (pa čeprav ljubljanskega), da pa bo v njem ostalo vse, kar ga dela živega, kulturnega in splošno slovenskega«.

V drugem sestavku pa že kmalu na začetku poudarja, da so (227) »/d/o nedavna slovnice pogosto skušale naglaševanje preveč arhaizirati. V zadnjem času pa je opaziti močno približevanje govorjenemu jeziku središča, to je kultiviranemu ljubljanskemu izgovoru«. Na tega da močno vpliva pisna podoba, kaže pa da se to v odpravljanju dolžin (spet citira SP 1950, 1962, ne pa npr. tudi ustreznih mojih razprav iz 60. let, ki obravnavajo prav to⁴³). Prav nič tudi ne omenja skupinskega dela na teh problemih pri pripravljanju SSKJ. Nekaj je govora o »težnji k zamenjavanju ozkih *o* in *e* s širokimi«. V preostalem delu tega prikaza pa je govor predvsem o tonemskem naglasu (meša se mu še izraz intonacija).

V prikazu kratke zgodovine slovenskega jezikoslovja o tonemskosti ne omenja nadvse važnega slovarja z zaznamovanim tonemskim naglasom, namreč Slovensko-srbohrvatskega slovarja I, Ljubljana, 1950, ki mu je po mnenju S. Suhadolnika⁴⁴ tonemski naglas zaznamoval A. Breznik. To delo je nadvse važno, saj so v njem tonemsko prvič onaglašene tudi vse prevzete besede, česar v Pleteršniku (kot znano) dotlej sploh ni bilo, Rigler pa je v tem delu imel zgled še posebej zato, ker je v delu izpeljana tudi numerična oblikoslovnoglasna tipologija. Tu se Rigler dokaj zaustavlja ob bednih opombah o tonemskosti v SS 1956, besede pa nima za vrednost tonemskega naglaševanja v delih, ki tonemsko naglaševanje povsem zares upoštevajo.⁴⁵ Ko pravi, da ima knjižni jezik drugačno tonemsko naglaševanje »kot /je/ v narečjih, na katera so se doslej opirali«, ne omenja npr., da se je Toporišič 1961 oprl na ljubljansko tonemskost, tako pa se post festum postavlja npr. z naslednjo postavko:

slovenskega knjižnega jezika, p. t. 203–207 (kar vse je ponatisnjeno v moji knjigi Glasovna in naglasna podoba slovenskega jezika, Založba Obzorja, Maribor, 1978, 21–29, 186–195, 196–197, 198–200, 43–47), za drugo pa prim.: Nekaj stališč k odprtim pravopisnim in pravorečnim problemom, Jis 14 (1969), 184–190; O eno- in večnaglasnosti nekaterih besednih kategorij, Jis 14 (1969), 52–59; Ankete za določitev naglasnega mesta ter kakovosti in količnosti naglašene samoglasnika, Jis 14 (1969), 249–260 (ponatisnjeno tudi v GNPSJ), vse pa nastalo po moji kritiki Slovenske slovnice 1956, napisani 1957 (natisnjeni v celoti šele v PRP, 1987: Naša slovnica, deloma pa že v razpravi Probleme der slovenischen Schriftsprache, Scando-Slavica 4 (1960), 53–75, in v oceni Slovenska slovnica /.../, Filologija (Zagreb) 3 (1962), 278–289). Od še prej prim. moje Naglasne in oblikoslovne tipe v akademskem slovarju slovenskega knjižnega jezika, Jis 11 (1966), 155–160 (Popravek, p. t., št. 6., ovitek str. c).

⁴³ Poleg že omenjenega (opomba 42) prim še Strukturiranost slovenskih glasov in predvidljivost njihove razvrstitve, Jis 12 (1967), 92–96; Pogovorni nedoločnik, Jis 11 (1966), 264–265; Naglasni tipi slovenskega knjižnega jezika, Jis 10 (1965), 56–79; Predvidljivost slovenske knjižne samoglasniške količnosti in kakovosti, Jis 12 (1967), 229–236.

⁴⁴ Prim. A. Breznik, Jezikoslovne razprave, 1982, 433.

⁴⁵ Dokaj čudno se le omenjajo (229): »Obdržali pa so tonemsko naglaševanje nekateri tuji avtorji v svojih opisih slovenščine, npr. Svane v nemško pisani slovenski slovnici (1958), de Bray v Guide to the

»Za knjižno lahko velja le intonacija, ki jo govorijo v knjižnem jeziku ljudje oziroma vsaj dovolj visok odstotek ljudi, doma z osrednjih področij s tonemskim naglaševanjem, zlasti v Ljubljani« (231). In na koncu je še govor o variantnosti tonemskosti v knjižnem jeziku, dostikrat pač na podlagi dvojnosti v obeh slovenskih osrednjih narečjih, dolenjščini in gorenjščini. Pri raziskovanju teh dublet sem Riglerju deloma pomagal s tem, da jih je zapisoval tudi od mojih študentov iz seminarja; glavne stvari je Rigler objavil v Akcentskih variantah.⁴⁶ Že prej pa je pri meni v JiS-u 1966, 24–35, objavil razpravo Premene tonemov v oblikoslovnih vzorcih slovenskega knjižnega jezika.⁴⁷ Tu si je zavaroval avtorstvo iz dela za SSKJ, kjer je tudi tonemsko onaglasil vse štiri do sedaj izšle knjige, nekaj pa tudi še za peto. Glede tonemskosti je to sploh njegova največja zasluga: trezno, vestno tehtanje naglasa vsake besede, pri čemer se je opiral na odzadnji slovar za SSKJ I, ki si ga je sam tonemsko onaglasil.⁴⁸ Pri reševanju tonemskih zadev je Rigler imel določene pomočnike (nekateri v slovarju tudi neimenovane, npr. E. Toporišič) kot informatorje za težke, tj. le malo poznane besede.

Njegovo oblikoslovno delo, pa tudi pravopisno v SSKJ, še posebej prvo, pa ne zasluži nobene prave hvale, zlasti ne glede teorije besednih vrst. K temu delu je bil pritegnjen deloma že, ko sem komisijo za oblikoslovje, pravopis, pravorečje in jakostni naglas vodil še jaz, po mojem slovesu iz komisije (zaradi njene izredne konservativnosti in apriornih predodločitev glede mnoge s strani starejšega dela komisije in njenega prvotno le tajnika S. Suhadolnika).

(5) V Riglerjevo izbrano delo ni prišlo nič tistega, kar je prispeval za Načrt pravil za novi SP, pri čemer je uvidel mnoge negativnosti obravnave ustreznih vprašanj v SSKJ in podprl na realijah temelječe normiranje ter potem tudi odločno branil to, kar smo tam, večkrat tudi z močjo predsedništva, uveljavili. (Večina drugih pravopisnikov je po izidu Načrta začela frfotati po svoje.) Tu je bil njegov prispevek predvsem v tem, da je znal uvideti moč jezikoslovnega argumenta (razen v dokaj redkih primerih, ko se je postavil za skupne odločitve pri SSKJ pač le zato, ker navsezadnje tudi za skupinske očete, kakršni so bili pri SSKJ, velja, da imajo svoje otroke vendarle še najraje).

III

To bi bilo glavno ob Riglerjevih ponatisnjenih razpravah. Kritične moje pripombe k njim sem napisal zato, ker menim, da nam nič ne sme zastirati pogleda na zadeve slovenskega jezika, tudi ne ozir do tako velikega človeka in prijatelja, kakršen mi je bil pokojni Jakob Rigler, ki bi bil te dni dočakal 60. leto svojega življenja. Skromna oddolžitev njegovemu delu bo zbornik, ki ga je Slavistično društvo Slovenije sklenilo natisniti letos v okviru Slavistične revije.

Slavonic Languages (1951). Obdržal ga je tudi Toporišič v svojem srbohrvaškem učbeniku slovenščine na ploščah (1961).« Tako! H. Jaksche, ki je o tem napisal celo knjigo (da o Stangu ali Sadnikovi ne govorimo), sploh ni naveden.

⁴⁶ Akcentske variante, I, SR 18 (1970), 5–15; II, SR 19 (1971), 1–12.

⁴⁷ JiS 11 (1966), 24–35.

⁴⁸ Rigler mi o njem ni nikoli govoril, tako da me je na to njegovo delo opozoril šele po njegovi smrti S. Suhadolnik (sam sem ga videl le za trenutek v Inštitutu za slovenski jezik ob prisotnosti voditeljice leksikološke sekcije). To Riglerjevo delo bi bilo treba predstaviti javnosti publikacijsko.